



KSIĄDZ PROFESOR DOKTOR ALEKSY PETRANI

W listopadzie 1970 r. upłynęło 25 lat od dnia, kiedy Ks. Prof. Dr Aleksy Petrani rozpoczął pracę naukowo-dydaktyczną na Wydziale Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Okoliczność ta skłania do przypomnienia najważniejszych faktów z jego życia i działalności.

Ks. Prof. Dr Aleksy Petrani urodził się dn. 11 V 1900 r. w Petersburgu z rodziców Pawła i Marii-Weroniki z Ostrowskich. Petersburg był też miastem jego dzieciństwa i pierwszych lat młodości. Tam w latach 1909—1917 uczęszczał do klasycznego gimnazjum św. Katarzyny. Tam również po uzyskaniu świadectwa dojrzałości rozpoczął w 1918 r. studia w Instytucie Inżynierów Kolei Żelaznych Aleksandra I. W rok później zmienił kierunek studiów, wstępując do Seminarium Duchownego w Petersburgu. W 1921 r. opuścił Petersburg, nie zrezygnował jednak z drogi prowadzącej do kapłaństwa. Przez jeden semestr w 1921 r. kontynuował naukę w Seminarium Duchownym w Warszawie, gdzie również złożył egzaminy roczne z III kursu studiów. W tymże roku po wakacjach wyjechał do Austrii, by podjąć studia teologiczne na uniwersytecie w Innsbrucku. Dnia 18 III 1923 r. otrzymał w Innsbrucku święcenia kapłańskie, a następnie 26 VII 1916 r. uzyskał stopień doktora teologii na podstawie rozprawy *De relatione iuridica inter diversos ritus in Ecclesia catholica*, ogłoszonej w 1930 r. drukiem w wydawnictwie Marietti'ego w Rzymie. Dyplom doktora teologii z Innsbrucka został 5 III 1939 r. nostryfikowany na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego.

W 1926 r. Ks. Dr Petrani udał się do Paryża na studia prawa kanonicznego w Instytucie Katolickim, gdzie w roku następnym uzyskał stopień licencjata prawa kanonicznego. Podczas pobytu w Paryżu był zarazem rektorem polskiego kościoła św. Kazimierza. Powróciwszy do kraju wykładał przez rok 1927/28 prawo kanoniczne w Seminarium Misyjnym abpa Roppa w Lublinie. W r. 1928 wyjechał ponownie za granicę dla kontynuowania studiów kanonistycznych w Papieskim Instytucie Prawa Kanonicznego i Rzymskiego św. Apolinarego oraz w Papieskim Instytucie Studiów Wschodnich w Rzymie. Studia te uwieńczył w 1930 r. dyplomem doktora prawa kanonicznego. W czasie studiów rzymskich odbywał równocześnie praktykę w Rocie Rzymskiej i w Kongregacji Soboru.

W 1930 r. bp Zygmunt Łoziński powołał Ks. Dra Petraniego do pracy w diecezji pińskiej, do której został on w r. 1929 inkardynowany, na stanowisko profesora prawa kanonicznego w Seminarium Duchownym w Pińsku. W 1935 r. Ks. Prof. Petrani otrzymał nominację na rektora tegoż seminarium i kanonika gremialnego kapituły katedralnej w Pińsku. Obowiązki profesora i rektora seminarium pińskiego pełnił do początków II Wojny Światowej.

Lata okupacji niemieckiej 1940—1944 przeżył Ks. Prof. Petrani w Warszawie. Był kapelanem w Instytucie Radowym oraz prowadził wykłady z prawa kanonicznego w tajnym Seminarium Duchownym Księży Marianów i Księży Orionistów w Warszawie. Równocześnie przygotowywał rozprawę habilitacyjną na temat: *Zasada większości w prawie kanonicznym*. W maju 1944 r. przedłożył ją Wydziałowi Teologicznemu Uniwersytetu Warszawskiego. Podczas powstania warszawskiego był kapelanem AK i został odznaczony Krzyżem Walecznych za odniesione rany podczas pełnienia posług religijnych wśród walczących i wynoszenie rannych. W czasie powstania uległ zniszczeniu maszynopis jego rozprawy habilitacyjnej. Ks. Prof. Petrani odtworzył ją później w oparciu o zachowany szkic, a następnie ogłosił drukiem. W dniu 14 V 1945 r. odbyła się habilitacja Ks. Petraniego z zakresu prawa kanonicznego na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego. Recenzentami rozprawy habilitacyjnej byli profesorowie: ks. Ignacy Grabowski, ks. Zygmunt Kozubski i ks. Henryk Insadowski. Zatwierdzenie habilitacji przez ministra oświaty nastąpiło dn. 28 V 1946 r. (Nr I P-6983/46).

Od lutego do listopada 1945 r. Ks. Prof. Petrani przebywał w Katowicach, gdzie pełnił obowiązki obrońcy węzła małżeńskiego i radcy prawnego przy Sądzie Biskupim.

Jesienią 1945 r. Wydział Prawa Kanonicznego KUL zaproponował Ks. Prof. Petranemu podjęcie wykładów z prawa kanonicznego w charakterze zastępcy profesora, na miejsce opróżnione przez ks. prof. T. Benschę, który w tym czasie został mianowany administratorem apostolskim diecezji warmińskiej. Zajęcia na Wydziale Prawa Kanonicznego KUL rozpoczął Ks. Prof. Petrani z dniem 1 listopada 1945 r., wiążąc się na stałe z Uczelnią Lubelską. W pierwszym roku wykładał Ks. Prof. Petrani normy generalne Kodeksu prawa kanonicznego i sakramentologię. Od r. 1946 prowadzi stale wykłady z prawa procesowego (de processu ordinario i de processibus peculiaribus) oraz z prawa zakonnego. Przez szereg lat wykładał również metodologię prawa kanonicznego i zasady ogólne prawa osobowego (de personis in genere). Czasowo — w III trymestrze roku akad. 1946/47 — prowadził również wykład monograficzny na temat zasady większości w prawie kanonicznym na Uniwersytecie Warszawskim.

W dniu 15 grudnia 1949 r. Senat Akademicki KUL na wniosek Rady

Wydziału Prawa Kanonicznego mianował Ks. Doc. Petraniego profesorem nadzwyczajnym i powołał go na kierownika I katedry tekstu prawa kanonicznego. Centralna Komisja Kwalifikacyjna dla Pracowników Nauki przyznała mu tytuł profesora nadzwyczajnego decyzją z dn. 20 XII 1956 r. (CK-I-2 b/51/56).

Dn. 9 III 1966 r. Senat Akademicki KUL podjął uchwałę w sprawie nadania Ks. Prof. Petranemu tytułu naukowego profesora zwyczajnego. Uchwałę tę zatwierdził minister szkolnictwa wyższego w dn. 1 X 1966 r. (Nr DUE-II-8/27/66).

Poza zajęciami dydaktycznymi Ks. Prof. Petrani pełnił na Wydziale i Uczelni szereg dodatkowych funkcji. W roku akad. 1949/50 był prodekanem Wydziału Prawa Kanonicznego. Od r. 1945 do r. 1971 — z przerwą w latach 1958—1965 — jest kierownikiem połączonych zakładów Wydziału Prawa Kanonicznego. W latach 1963—1971 obok swojej katedry kierował również katedrą prawa rzymskiego. Przez 10 lat (1956—1965) sprawował funkcję przewodniczącego Senackiej Komisji Młodzieżowo-Stypendialnej KUL. Był też członkiem Senackiej Komisji Dyscyplinarnej do Spraw Studentów i Senackiej Komisji Bibliotecznej oraz Komisji Wydawniczej Encyklopedii Katolickiej. W latach 1958—1964 wchodził w skład komitetu redakcyjnego „Zeszytów Naukowych KUL”, a od r. 1955 do r. 1964 był członkiem zespołu redagującego „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” (tomy 2—11). Dwukrotnie wygłosił wykład inauguracyjny: na rozpoczęcie roku akad. 1953/54 — *Zakonna profesja in manus* oraz 1964/65 — *Synod Biskupów, jego struktura i działalność*. We wrześniu 1946 r. miał referat pt. *O prawidłową wykładnię Kodeksu prawa kanonicznego* — na sekcji kanonistycznej Zjazdu Zakładów Teologicznych w Polsce.

Przez pewien czas Ks. Prof. Petrani pracował również w sądownictwie kościelnym. Od 1957 do 1960 r. był przewodniczącym Delegowanego Trybunału Apostolskiego III instancji w Lublinie. Lubelski Sąd Biskupi zasięgał też niejednokrotnie jego opinii jako specjalisty w sprawach proceduralnych.

W 1946 r. Ks. Prof. Petrani został członkiem korespondentem, zaś od r. 1949 jest członkiem czynnym Towarzystwa Naukowego KUL. Jest również członkiem Instytutu Geografii Historycznej w Polsce (od 1957 r.) i członkiem korespondentem Lubelskiego Towarzystwa Naukowego (od r. 1968).

Owocem długoletniej działalności naukowej i dydaktycznej Ks. Prof. Petraniego, której początki przypadają już na lata studiów, są liczne rozprawy i artykuły oraz recenzje ogłoszone drukiem, a także spory zastęp kanonistów, którzy pod jego kierunkiem lub przy jego współudziale

zdobywali wiedzę prawniczą i stopnie magistrów i doktorów prawa kanonicznego.

Ks. Prof. A. Petrani przyszedł na KUL już jako doświadczony pedagog i uczyony, który w swoim dorobku naukowym miał nie tylko dwie rozprawy dyplomowe, doktorską i habilitacyjną, ale również ponad 30 rozpraw i artykułów oraz kilkanaście recenzji drukowanych w różnych czasopismach.

W początkowym okresie działalności naukowej zainteresowania Ks. Prof. Petraniego skupiały się głównie na problematyce związanej z tematem jego rozprawy doktorskiej. Zajmował się przede wszystkim zagadnieniami prawnoliturgicznymi Kościołów Wschodnich. Prace z tej dziedziny, pisane w większości po łacinie i drukowane przeważnie w rzymskim czasopiśmie „Apollinaris”, są do dzisiaj często cytowane w krajowych i zagranicznych rozprawach, dotyczących obrządków prawnych w Kościele.

W okresie przedwojennym Ks. Prof. Petrani podejmował niejednokrotnie w swoich artykułach zagadnienia prawne, aktualne wówczas z punktu widzenia praktyki duszpasterskiej. Duszpasterze czytający „Ateneum Kapłańskie” mogli często znaleźć w artykułach Ks. Petraniego konkretne, oparte na przepisach prawnych wskazania i rozstrzygnięcia, jak należy zachować się przy sprawowaniu funkcji duszpasterskich w sytuacjach, które mogły nasuwać wątpliwości lub rodzić konflikty sumienia.

Objęcie katedry na KUL zapoczątkowało nowy okres w działalności naukowej Ks. Prof. Petraniego. Dało impuls do badań naukowych obejmujących znacznie szerszą problematykę, zarówno z zakresu historii, jak i dogmatyki prawa kanonicznego. Uwidaczniają to już pierwsze lata jego pobytu na KUL-u. W r. 1947 Towarzystwo Naukowe KUL wydaje jako pierwszą pozycję w serii Rozpraw Wydziału Teologiczno-Kanonicznego wspomnianą wyżej rozprawę habilitacyjną Ks. Prof. Petraniego pt. *Zasada większości w prawie kanonicznym*. Przedstawił w niej autor genezę i rozwój zasady decydowania większością głosów, zasady znanej już u starożytnych Greków i Rzymian, ale rozwiniętej w pełni dopiero przez Kościół, który zastosował ją w szerokim zakresie na soborach i synodach, przy wyborze papieży i biskupów oraz w instytucjach kolegialnych, jak kapituły i zakony. Oceniając tę rozprawę ks. prof. M. Myrcha stwierdził, iż „[...] opracowana została z wielką znajomością przedmiotu i metodą prawdziwie naukową”¹. Zagadnienia poruszone w pracy habilitacyjnej rozwinął Ks. Prof. Petrani w dwu rozprawach szczegółowych: *Podwójne wybory papieża w roku 1130* i *Geneza większości kwalifikowanej*, opublikowanych także w języku francuskim.

W r. 1950 wydaje Ks. Prof. Petrani monografię pt. *Kolegium Duchow-*

¹ „Ateneum Kapłańskie” R. 49:1949 t. 51 s. 104.

ne w Petersburgu, przedstawiającą dzieje, ustrój i zakres działania tej instytucji. Prof. L. Halban we wniosku o nadanie Ks. Petranemu tytułu profesora nadzwyczajnego podkreślił, że w pracy tej Autor „[...] dał nie tylko ciekawe uzupełnienie naszych wiadomości o stosunkach Kościoła i państwa czasów najnowszych, ale potrafił wyjaśnić i rozświetlić bardzo wiele problemów ważnych nie tylko dla historii Kościoła, ale i dla naszych dziejów”

W następnych latach zainteresowania badawcze Ks. Prof. Petraniego skupiały się wokół trzech grup zagadnień: 1. nauka i nauczanie prawa kanonicznego w Polsce, 2. stosunki kościelno-polityczne na ziemiach byłego zaboru rosyjskiego, 3. historia prawa kościelnego zarówno powszechnego, jak i partykularnego polskiego. Najwięcej uwagi i pracy poświęcił Ks. Prof. Petrani pierwszemu z wymienionych tu problemów. Rezultatem badań w tej dziedzinie jest przede wszystkim obszerna monografia pt. *Nauka prawa kanonicznego w Polsce w XVIII i XIX wieku*, oparta w dużej mierze na źródłach nie drukowanych, która zawiera w syntetycznym ujęciu dzieje nauki i nauczania prawa kanonicznego na ziemiach polskich w epoce nowożytnej. Zdaniem prof. A. Vetulaniego „[...] praca ta jest trwałym wkładem w rozwój nauki polskiej”

Trudno byłoby tu omawiać wszystkie publikacje Ks. Prof. Petraniego. Pełny ich wykaz zawiera drukowana niżej bibliografia jego prac. W dorobku naukowym Ks. Prof. Petraniego, wliczając w to prace, które oddał do druku na rok 1971/72, znajduje się 140 pozycji, w tym ponad 90 rozpraw i artykułów oraz 47 recenzji i omówień książek. Warto tu przypomnieć ocenę działalności naukowej ich Autora, jaką już w r. 1949 wydał ks. bp P. Kałwa, profesor zwyczajny KUL: „We wszystkich rozprawach ks. Petraniego widać doskonałą znajomość przedmiotu, opanowanie źródeł i literatury. Trzeba też podkreślić umiejętność w stosowaniu metody zarówno egzegetycznej, jak i historycznej”².

Od początków swojej pracy na KUL-u prowadził Ks. Prof. Petrani seminarium, które w latach większego napływu studentów na Wydział Prawa Kanonicznego liczyło po kilkunastu uczestników równocześnie. O zainteresowaniu, jakim cieszyło się wśród studentów seminarium Ks. Prof. Petraniego, świadczy najlepiej napisanie na tym seminarium do 1971 r. 101 prac dyplomowych, w tym 36 rozpraw doktorskich. Kilka z nich ogłoszono drukiem, z niektórych zostały wydrukowane fragmenty³.

² Opinie prof. Halbana, Vetulaniego i ks. bpa Kałwy przytaczam na podstawie akt personalnych ks. prof. Petraniego, znajdujących się w referacie personalnym KUL.

³ Wykaz ważniejszych prac napisanych na seminarium ks. prof. Petraniego znajdujemy w jego pracy: *Wydział Prawa Kanonicznego Katolickiego Uniwersytetu*

Prace pisane pod kierunkiem Ks. Prof. Petraniego w większości dotyczyły problematyki prawa zakonnego i procesowego, w tym również procesu beatyfikacyjnego i kanonizacyjnego, a więc tych działów prawa, które przez całe lata wykładał, i w których posiadał doskonałą znajomość przedmiotu.

Liczny udział studentów w seminarium Ks. Prof. Petraniego był po części wynikiem zainteresowania samą problematyką, którą zajmował się w wykładach, w dużej mierze jednak należy to przypisać również życzliwości, jaką Ks. Prof. darzył swoich uczniów. Mieli oni niemal zawsze do niego dostęp. Także poza seminarium mogli mu przedstawiać swoje trudności i zasięgnąć jego rady. Nawet w okresach, gdy nie dopisywało zdrowie starał się możliwie szybko wywiązywać z obowiązków promotora i recenzenta. Zasłużył sobie tym na trwałą wdzięczność ze strony swoich uczniów, z których wielu utrzymuje z nim kontakt również po otrzymaniu dyplomu magistra czy doktora.

Rektor KUL, ks. prof. M. Krąpiec, żegnając ks. prof. Petraniego przechodzącego na emeryturę, w swym liście z dn. 24 czerwca 1971 r. między innymi napisał: „Jednocześnie w imieniu Rektoratu Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Pracowników KUL i Młodzieży Akademickiej pragnę jak najserdeczniej podziękować Księdzu Profesorowi za wieloletnią, ofiarną i owocną działalność pedagogiczną i naukową. Wszyscy jesteśmy świadomi poświęcenia nam, nauce polskiej, Kościołowi całej swojej bogatej twórczości naukowej, zarówno jako wybitnego historyka, jak i dogmatyka prawa, jak i niestrudzonego nauczyciela. Pełne znawstwo historii szkół teologicznych i prawnych w Polsce, a przede wszystkim olbrzymi wkład pracy Księdza Profesora w działalność dydaktyczno-wychowawczą, wyszkolenie i przygotowanie do twórczej pracy szeregu młodych pracowników, to dorobek godny szczególnego szacunku i uznania”

Ks. Piotr Hemperek